ГЛАСНИКЪ

ДРУШТВА СРБСКЕ СЛОВЕСНОСТИ.

КНЬИГА XI.

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЙ ШТАМПАРІИ.

1859.

ТАЙНА БУКВИЦА

У СТАРИМЪ РУКОПИСИМА.

Читао у Друштву Српске Словесности 22 апр. 1859
Ђ. Даничићъ.

У неколико самъ рукописа налазио на записе словенскимъ словима писане, кои се не могу прочитати кадъ имъ се слова читаю обичнимъ гласовима своимъ. Три така записа знамъ да су до садъ већъ и штампана: єданъ у В. С. Караџића Даници 1826 стр. 10, другій у истой Даници на стр. 20, а трећій у Ф. Миклошића Monumenta serbica стр. 19. Неколико речи тако написанихъ има и у загонеткама Стефана високогъ штампанимъ у овомъ Гласнику напредъ на стр. 169, 170.

Може быти у такимъ записима што знатно; како ћемо ихъ прочитати?

1. У рукопису изъ коега є напредъ у овомъ Гласнику штампанъ животъ Стефана Дечанскогъ има на другой страни листа 128 записъ тако писанъ, па є исподъ њега неко кои є знао тайну подписао слова коя кадъ се прочитаю обичнимъ гласомъ своимъ даю смисао и тако показую кои гласъ има коє слово у тайной азбуци, коє се назази у томъ запису.

Ево записа заєдно съ подписанимъ словима коя се могу прочитати:

ѡвикковѳ ζиηζк клкѳпхилнъѡкєъ
си писа г г попакꙋковъсинъ

Шта є подписано исподъ оба и и исподъ η не могу разабрати.

Одавде дакле дознаємо за десетъ слова какавъ имъ є гласъ; дознаємо да

у тайной буквици		к	гласи	и
—	—	є	—	и
—	—	ꙁ	—	г
—	—	и	—	к
—	—	к	—	п
—	—	л	—	о
—	—	и	—	к
—	—	х	—	ꙋ
—	—	ѡ	—	с
—	—	ѳ	—	л
а —	—	ъ	остає	ъ

Одавде се за неколико слова види да су по два променила међу собомъ своє праве гласе и тако постала тайна: к є у тайной буквици и. а и є к; к є п, а п є к. По томе кадъ у тайной азбуци є гласи и, можемо мислити да и

и гласи є

о чему ћемо се іошъ уверити; тако намъ остає у овомъ запису само єдно слово ц, коєга не знамо прочитати, а остало све гласи:

сиє писа гєлги попа кѫковъ синъ.

Овай є записъ овако тайномъ буквицомъ писанъ іошъ године 1543. єръ до нѣга одмахъ стои наставлѣно истомъ рукомъ: ѡть битиа в лєто ҂ꙁиа. а ѡть рождьства христова ҂ѧфиг. (1543).

2. Истый овай записъ одъ исте године има іошъ у єдномъ рукопису, и то у ономъ изъ коєга є у овомъ Гласнику напредъ стр. 166—168 штампано „слово люккє“ деспота Стефана. али нема исподъ нѣга подписано како га треба читати. (Валя напоменути да є у оба та рукописа само ове записе писао „попа кѫковь синь.“)

3. Трећій записъ тайномъ буквицомъ има на хартіи коіомъ є изнутра наложена стражня корица у єдного кожногъ апостола у народной библіотеци при попечителству просвете. У нѣму имамо два слова: ѫ, ѹ, коихъ у прва два записа писмо имали. Али знаюћи да ѫ у тайной буквици гласи ѹ и да по два слова меняю међу собомъ праве гласове своє. можемо се надати да ће и

ѹ гласити ѫ;

за ѫ не можемо іонъ ништа казати као ни за ц, коє смо већъ налазили. Можемо дакле

овай записъ: ковонк коѫцвоцъ кинонк
оволико прочитати: пл нс єн|пл на хъ|пєкс кн.

Поредъ овога записа одмахъ стои наставлѣно: лѣто ҂зркз. (7127=1619) кѹпихъ сїю книгѹ за .тн. за дльгь ѡть пакарїа кратовскога. Кадъ узмемо на умъ да є око овога времена могао быти у Пећи Пайсиє *патриярахъ*, онда можемо ласно знати да речь коє не можемо са свимъ прочитати ниє ништа друго него „патрнархъ". А одатле се можемо уверити да у тайной буквици

ц гласи р
ѫ — т.

Знаюћи да ц гласи р, садъ можемо и првый записъ са свимъ прочитати. можемо знати да

зицзк ниє ништа друго него
гєрги,

коє є ямачно скраћено место гєорги.

4. Четвртый записъ има на хартіи коіомъ є изнутра наложена стражня корица у пролога писаногъ на хартіи у народной библиотеци. У нѣму намъ долазе три нова тайна слова: г, о, с. Али већъ знаюћи да у тайной буквици з гласи г, да л гласи о, и ѡ да гласи с, можемо се надати да ће и

г гласити ꙁ
о — л
с — ѡ

о чему ћемо се и уверити,

записъ: ѡъкꙋлолꙁъ какѡ ꙁисꙋꙁкю с(т) кꙋвꙋнеѡ
читаюћи: сънпрологъ|попа|геѡргию|ѡ(т)|приꙁрена.

Валя напоменути да т што є овде заграђено у запису стои надметнуто надъ с, и то онако како се у познїимъ рукописима надмеће надъ ѡ. Іопъ видимо изъ овога записа да у тайной буквици сложено слово

ю остає ю.

5. Петый є записъ у истомъ рукопису и на истомъ месту исподъ четвртога. У нѣму ћемо добити два нова слова тайна: ь, ѯ, коима ћемо гласъ познати изъ смисла. По ономе што већъ знамо о тайной буквици,

записъ:

кѡѡꙋ ѡѯиꙋнеєк какь ѡѯлѡєь пхгѯѡєси ѡєь
читай: писах|с єрєпик|поп|стоан|кꙋꙁ анѡк|сн

Изъ смисла се особито у другой речи може врло ласно познати да

ѯ гласи м,

по томе

ѡѯиꙋнеєк и пхгѯѡєси ние ништа друго него
смєрєпик и кꙋꙁманок.

к имамо три пута у овомъ запису али тако да можемо за цело знати да у тайной буквици

к заменює ъ.

По томъ крайнѣ ѡєь=снъ ние ништа друго него скраћено синъ.

6. Шестый є записъ у истомъ рукопису на истомъ месту исподъ петога. У нѣму ћемо добити два нова слова тайной буквици: ꙁ, ѣ, коима ћемо

гласъ дознати изъ смисла. По ономе што знамо можемо

записъ: хѯци кскх екисоѣ ѡѱнко(н) ...ѯ. ѯсѕвен
прочитати: ѕмре пѡпѹ никѡл |степа(н) ...ѯ. го ине

Изъ смисла се види да последня речь „го-ине“ не може ништа друго бити него „године“, одакле дознаемо да у тайной буквици

ѕ гласи д.

н є у запису у речи степа(н) надметнуто надъ крайнѣ слово и задржанъ му правый гласъ. Изъ смисла се види у речи никол(ѣ) да

ѣ остае ѣ,

као што смо видели да и сложено ю остае ю.

7. Седмый самь записъ написао на хартіи коя є прилеплѣна на предню корицу изнутра у рукописуподъ бр. 26 у библиотеци друштва србске словесности. Ево га:

Сїа книга житїе светаго касиаїа новаго ине попа ѡѱлѣсѳ 1748.

Овде нема ни єдпога слова коему не бысмо знали тайнога гласа. Само се валя опоменути да се ѣ и у правой буквици у гдекоимъ рукописима чита као ѧ. Тако ћемо

речь: ѡѱлѣсѳ
прочитати: стоѣна, т. є. стоина.

8. Осмый самь записъ написао у рукопису друштва србске словесности подъ бр. 24 на другой страни листа 285. У нѣму имамо єданъ путъ в надметнуто надъ в. Често у рукописима треба два пута читати слово надъ коимъ є друго надметнуто а у тайной смо буквици већъ видели да се гдешто надмеће слово съ правимъ гласомъ своимъ. За то ћу преписуући овай записъ место єдпога в ставити два и међу њихъ в, коє ћу съ єдпимъ в заградити. Іоанъ има у овомъ запису ѱ, коега у пређашњимъ записима ниє было. Знаюћи да не-

ка сложена слова задржаваю правый свой гласъ и у тайной буквици (као ю, ѣ) можемо мислити да и сложено

ѱ остає ѱ,

о чему ћемо се изъ смисла уверити. Дакле

записъ: ѡки нєкѯѳ ѯѳфнк кук(бк)ѡѳокѳ нь ѫцьзликѫк

читай: сих книга матєм при(ки)с аника къ трьговици

Овай є записъ одъ године 1592. єръ одмахъ стои до Трговинита „иже ка расє подь крилоѡмь скєтиє троицє ѯовомь сопокчиии, єкс писахь къ лѣто . ѯр. (7100=1592) и(єсє)ца априла .г. дьнь.“

9. Деветый самь записъ написао на хартіи коіомъ є наложена изнутра стражня корица у рукописа на хартіи у народной библиотеци подъ бр. 30. у комъ є Іованова лествица. У нѣму є писацъ ямачно грешкомъ за гласъ а написао право слово нѣгово, а ю место ю, коєму као сложену слову можемо мислити да бы остао правый гласъ и у тайной буквици. Овде ћу оба ова слова заградити. Дакле

записъ: ѡк(ю) нєкѯх ѡъккѡѳ ѳѫ(а)єѳѡкѳ

читай: с и(ю)|книгѵ|съпи с а|а т(а) и а єна

Да є овде последня речь доиста атанасиа. т. є. да є писацъ словомъ а доиста хтео записати правый гласъ нѣговъ, тому є сведочанство другій записъ у истомъ рукопису, где се на самомъ свршетку нѣгову по обичаю каже ко га є писао: сїи книга исписа єс рѵкою много грѣшнаго а ѳ а н а с ї а їєромонаха, да ю ныа дорофєи ѵ ѡкьщини с нинь. а кои єс прѣждє прѣстави да ю ѡстави дроѵгомоѵ.

10. Да гледамо да прочитамо и одгонетляє писане тайномъ буквицомъ и напредъ на стр. 169. 170 штампане.

Првый: єѯлохѵи

можемо прочитати: ѡголѵ є

овде не знамо какавъ є гласъ слову ѵ, али ако

по смислу погађамъ да є одгонетляй: ѡ голѹбє т. є. о голубу, онда ће у тайной буквици ѵ гласити ѣ.

Другій:

сплѹнги, по ономе што се за цело зна читаюћи: ѡкон єзє,

не могу прочитати. Може быти да є писацъ погрешно написавши коє слово за правый гласъ нѣговъ. Може быти да ће ко досетльивіи одъ мене погодити изъ загонетке. А да є писацъ имао какву другу тайну буквицу, то се не може казати, єръ є између овихъ 8 слова употребио 5 у трећемъ одгонетляю, па свако има онай гласъ кои му већъ знамо.

Трећій:

ѳѕѳ҃ в кѹѕѹфѳ в книжѹ ѳкоѡжло в ѕѳнѕъ кн҃ѹлнъ читай: адам|и|прдт а|и|петръ|апостол|и|давдъ|пророкъ

последнѣ су две речи скраћене место Давидъ пророкъ, трећа є скраћена само толико што іой є изостављено ѣ, коє често быва после р, и онда на празно место подъ ф ямачно треба додати ѵ. па ће бити прѣдтєѵл.

Изъ овихъ дакле одгонетляя дознасмо іошъ два слова тайной буквици, дознасмо да

ѵ гласи ѣ

ф — ѵ

11. Записъ у Миклошића Monumenta serbica, стр. 19:

п...канѳцѳѕѹфѳ по ономе што до садъ знамо читаюћи: к...покарадхѵл

не можемо прочитати. Може быти да се у оригиналу коє слово не распознає добро, па є штампано друго него што бы требало. Осимъ првога слова, може быти да ће остало рећи: (Ст҃)покл Радиѵл.

12. У запису штампаномъ у Даници В. С. Караџића за годину 1826 на страни 9—10 има само

єдна речь тайномъ буквицомъ, и то на стр. 10 у врсти 4. У њой имаю само 4 слова, одъ коихъ су само 2 тайна ѯ и ѳ, коима гласове знамо; а друга су два ѣ и ꙋ, за коя се може изъ смисла за цело дознати да є прво ѣ написано место правога ѵ, а другомъ оставлѣнъ правый гласъ. У томъ се запису говори како є царъ Мехмедъ прошао на Бечу, што дакле каже:

конскꙋ ꙋ ксꙋ оꙋгрїи ѯѳѣꙋ прѣдадоше

ниє ништа друго него „ „ „ „ ꙋаꙋ „

Овай є записъ писанъ године 1683.

13. Запису у В. С. Караџића Даници 1826, стр. 20:

ккккїꙋттѡр

знамо само ове гласе: нннн с

Видећи по два єднака гласа єданъ за другимъ можемо мислити да є писацъ скраћивао речи, по томе кк=пп ямачно не ће быти ништа друго него поп, а кк=нн може быти да є или(л). — Знаюћи да ц у тайной буквици гласи р, а по томе да и р може гласити ц, можемо мислити да є свршетакъ овоме запису -сц, а то да є скраћено -слц, коє може быти да є завршетакъ речи коіомъ є писацъ хтео казати одакле є. Остала три слова і ꙋ т іошъ су ми тайна, а може быти да нису разговетно написана у рукопису, па записъ ниє добро преписанъ. Овай є записъ одъ године 1567.

Додаћу азбучнимъ редомъ сва тайна слова коима гласе дознасмо:

у тайно	буквици	к	стои место	ъ
—	—	к	гласи	и
—	—	г	—	ѕ
—	—	є	—	н
—	—	ѕ	—	д

у тайной	буквици	ʒ	гласи	г	
—	—	н	—	к	
—	—	к	—	п	
—	—	л	—	о	
—	—	н	—	є	
—	—	о	—	л	
—	—	п	—	к	кое гласи и ѣ.
—	—	ρ	—	ц (?)	
—	—	с	—	ѡ	
—	—	ȣ	—	х	
—	—	ф	—	ʏ	
—	—	х	—	ȣ	
—	—	ц	—	ρ	
—	—	ʏ	—	б (?)	
—	—	ѡ	—	с	
—	—	ѯ	—	м	
—	—	‡	—	т	
—	—	ѳ	—	л	
—	—	ъ	остає	ъ	
—	—	ь	—	ь	
—	—	ѣ	—	ѣ	кое гласи и ꙗ
—	—	ю	—	ю	
—	—	ꙗ	—	ꙗ	
—	—	ѩ	—	ѩ	

Мислимъ да є погрешка што у єдномъ запису (подъ 12) ѣ гласи ʏ, као што є погрешка што є слову ȣ оставлѣнъ правый гласъ.

У овимъ записима нема свію гласова кое има єзикъ коимъ су писани; по томе за сва слова праве буквице іошъ не знамо како су се писала тайно. Али нема више него три гласа потребна србскомъ

езику, коя не знамо како су се писала тайномъ буквицомъ а то су ж, ш и ф.

Између овихъ тайнихъ записа за кое се зна кадъ су писани найстаріи е іошъ одъ године 1543, а наймлађій одъ године 1748. Съ више е страна за народъ србскій знатно што е ово тако стара стварь и што се тако дуго држала

Ђ. Даничићъ.